

IZ RATA U MIR: HRVATSKI BRANITELJI U TRANZICIJI

From War to Peace: Croatian War Veterans in Transition

CRO VETERANS

Ispitanik: W. A.

Vrijeme intervjuja: 18. lipnja 2024.

Mjesto intervjuja: Prostorije Udruge veterana Domovinskog rata 158. brigade i 6. domobranske pukovnije Hrvatske vojske, Antuna Branka Šimića 30, Split

Intervju vodila: Andrijana Perković Paloš

Trajanje intervjuja: 1:13:03

Kako ste doživljavali Jugoslaviju, posebno u zadnjem razdoblju njezinog postojanja?

Pa dobro u zadnjem razdoblju njezinog postojanja, znači zadnjih desetak godina, osjećala se ta, kako raste ta velikosrpska ideja. To se vidilo po situaciji još onda na Kosovu, jel. Nije ni čudno da su (nečujno) snage, mislim policije Slovenije povukle sa Kosova jer su vidjele zapravo o čemu se radi. Tako da... tih zadnjih desetak godina zapravo moglo se je naslutiti ono šta bi se eventualno moglo desiti, odnosno da bi moglo doći do zapravo velikosrpske agresije. Naravno ja sam kao čovjek inače bio pacifist, ne bavim se puno ni politikom niti sam ikad nešto posebno slušao vijesti, međutim, to je bilo sasvim očito, znači tu je, naprosto mi se činilo to i tada nevjerovatno sve do zapravo posljednjeg trenutka, međutim, ovaj, ipak se je to zapravo desilo, jel.

Zbog čega je po Vama izbio rat u Hrvatskoj i je li se on mogao izbjeći?

Pa rat u Hrvatskoj se zapravo nije mogao izbjeći jer je ideja je već, oni kako su organizirali u bivšoj Jugoslaviji vojne oblasti, ideja je zapravo bila stvaranje velike Srbije, ona je bila još vjerovatno i za Titovog života prisutna, međutim, odmah nakon njegove smrti je u principu počela ta

velikosrpska ekspanzija, prvo sa Kosovom pa ukidanjem autonomije pa onda ukidanjem autonomije u Vojvodini i tako, znači, to su bili sve događaji koji su zapravo ukazivali. Ona se nije mogla, to, ona je bila i planska, znači, Hrvatska je bila praktički razoružana, svo oružje Teritorijalne obrane koje se nalazilo po poduzećima u Hrvatskoj je bilo pokupljeno, znači Hrvatska je ostala bez oružja. I, ovaj, s druge strane, oni su nastojali prikazat čitavu političku situaciju i u Hrvatskoj i Sloveniji kao ustvari pokušaj raspada Jugoslavije, kao oni štite Jugoslaviju, ustvari radilo se o ideji, oni su ustvari određenim manevrom i potjerali ustvari Sloveniju jer nije u krugu njihovog interesa. Ona se osamostalila, znači i, ovaj, i naravno da je počela agresija, i znači nije, nije se moglo zaustaviti. Ja mislim da je, recimo da je predsjednik Tuđman tu, zapravo sve što sam stariji čini mi se da je on izuzetno mudro postupio kao državnik i zapravo da su njegove zasluge ipak najveće. Jer, ne znam, mi smo bili relativno i mladi, nas je, nosili su određene (smijeh) srce i ideali, ono što se kaže, međutim, on nije dozvolio da srljamo, znači on je ipak znao da je potrebno vrijeme da se ustroji, formira i naoruža vojska.

Koliko ste imali godina i čime ste se bavili kad ste se uključili u obranu Hrvatske? Što vas je motiviralo da tako postupite?

Pa ja sam već u obranu Hrvatske, znači uključio se sa 35 godina, znači, odnosno '91. sam ja već imao 35. godinu, jel. Znači, već sam bio, znači od početka Domovinskog rata do samog kraja sam, znači, bio u Domovinskom ratu. Znači, već sam ja imao svoj, radio sam tada u, u Hrvatskoj pošti, telekomunikacijama, tadašnjem PTT-u kao inženjer za radio (nerazumljivo) i multipleksne sustave, znači telefonske sustave koji povezuju veće centre, jel.

I što vas je motiviralo da se uključite u rat?

Pa dobro ja sam tada se bavio i dizanjem utega aktivno, znači takmičio sam se u toj prvoj ligi. Znači, bio sam relativno i snažan i tako dalje. Mislim da je normalno da čovjek brani svoju domovinu. Za mene to nije bilo... neki posebno dramatični izbor. Ja sam se dovoljno osjećao (smijeh), da tako kažem muško da mogu braniti jer, šta ti je domovina, domovina nije nešto imaginarno, domovina su oni, tvoja familija, znači tvoji prijatelji, ljude koje srećeš na ulici, kulturni svijet u kome živiš, jel.

Kako su obitelj i bližnji reagirali na Vašu odluku o odlasku u vojsku/rat?

Pa naravno da... prvenstveno se radi mojoj supruzi, jel. Mi smo živjeli znači sami u jednom malom stanu, tridesetak kvadrata, ja i žena, i tada sam imao dvoje djece, treće mi se rodilo za

vrijeme rata. Hah, nije joj bilo lako, međutim, nije, mogu reć uvijek da me zapravo podržavala, jel, ali sigurno joj kao ženi nije bilo lako.

Opišite kronološki svoj ratni put: vrijeme i postrojbe u kojima ste ratovali.

Pa dobro ja sam započeo, prvo smo, pošto su bili trenutci ono nužne obrane, jel, onda, kako sam se ja bavio sportom, preko Sportskog saveza je organizirana tzv. sportska satnija, jel. Prvo je to trebala bit kao bojna ili sportski bataljun su oni to tada zvali, međutim i, od tih recimo petstotinjak ljudi koje, dođe na razinu te bojne, otprilike, kroz rat je konstantno ostalo negdje otprilike oko dvadesetak ljudi. Masu njih je doduše, jedan veći broj njih je jedan dobar dio odradio u črtvrtoj brigadi, jel.

Kako ste se osjećali tijekom prvih iskustava i opasnosti na bojišnici? Jeste li osjećali strah?

Pa strah je relativan pojam, teško je to sad reći da li čovjek osjeća strah ili ne osjeća strah. Zapravo, odnos snaga je bio takav da ja nisam vjerovao da ću, da će taj rat, meni se činilo da to neće nikad završit. Međutim, ovaj, ja sam to tada objasnio svojoj ženi, bolje da se ja borim 150 km od kuće, nego da sutra se borim oko svog ulaza u zgradu, jel (smijeh). Prema tome, prije ili kasnije, to te čeka, da li ćeš. Ja sam tek '93. godine ustvari shvatio da će taj rat ipak završiti i da ćemo mi pobijediti.

Jeste li bili ranjeni tijekom rata ili izloženi velikim opasnostima? Ako jeste, opišite okolnosti i što ste osjećali.

Pa dobro, nisam bio ranjen. Znači tu, mogu reć da sam imao sreće, jel, kad pogledate broj, ljude koji su stradali, bilo da su ranjeni, bilo da su poginuli. To je naprosto jedan statistički uzorak iz ukupnog tog skupa, jel. Tako da, tu imate svih, od onih izuzetno dobrih, izuzetno, ljudi koji su došli svojom voljom do ljudi koji su (smijeh) bili dovedeni na silu, jel. Tako da, ovaj, šta se tiče... Šta je bilo ono još dalje pitanje.

(Ispitivač ponavlja pitanje)

Ne, nisam bio ranjen ovaj. Al mogu reć da sam imao sreće, to je naprosto, eto tako.

Kako ste se suočavali s pogibijama suboraca? Jesu li teška ranjavanja i pogibije suboraca utjecali na vaš pristup ratovanju i obnašanju vojnih dužnosti?

Pa... pogibija bliskih suboraca sigurno u ratu je jedna teška situacija u kojoj se vi sa ljudima emocionalno povežete, jel. Tu se nađete sa ljudima s kojima možda se ne bi našli nikad u životu jer naprosto se bave drugim poslovima, i tako dalje. Naravno, s tim se ljudima jako zbližite i

pogibija svakog... čovjeka vam zapravo teško padne. A pogotovo ukoliko ste toga, recimo, meni je naročito teško palo kad je poginuo, mislim da je to bilo 17.8.'93. ovaj Miroslav Matić, jel. Zato što sam ja njega poznavao još iz kluba znači za dizanje utega kao malo dijete, i ovaj, koje je dolazilo ono u klub, i tako dalje, kao dijete koje je tu treniralo, i brat mu je tu dolazio i trenirao, znači, znali, i naravno ta djeca, ja sam već bio ono na zalasku, šta se reče, sportske karijere i više, ono šta se kaže, sam odrađiva (smijeh) ovaj ta sva takmičenja i tako, a recimo ta djeca, a pogotovo kad dođe nekakav, doba puberteta, i tako dalje, njihove vragolije su znale bit simpatične jel, i šale i tako, meni su uvijek bili na izvjesni način dragi. I s druge strane, recimo, uvijek ste vodili i brigu, na nekim takmičenjima o toj djeci, da im se šta ne desi, da se ne povrijede, da budu čisti da, ne znam, znači, praktički u svim stvarima i, na neki način se vežete uz te ljude i naravno. Mi smo se sreli praktički dva dana prije, ja nisam ni znao da je on u našoj postrojbi, mi smo se sreli dva dana prije i to, nismo se ni prepoznali, nego je neko mene zazvao po prezimenu, a onda on mene pita, govori, 'a šta je Vama Winton Afrić?', ja govorim 'pa to sam ja' (smijeh), a onda govorim 'a koji si ti', 'Miro Matić', nisam ga onako, bio je dosta već, ono, već je bio dvadesetak godina i, ovaj, onako... nije mi sličio na sebe jer je bio iscrpljen, bio je ono dosta mršav onako, jel. A ovaj, malo smo kao popričali sve, ja govorim 'doć ću ja za koji dan pa ćemo popričat, međutim, on je dan kasnije poginuo.

Jeste li osobno doživjeli kakvu tešku traumu u ratu? Evo, izuzev ove.

Pa, a šta ja znam, mislim, traumu vam... s druge strane van i svaki mrtvi neprijateljski vojnik vam isto tako pravi traumu. Jer nije vama čovjek kao pojedinac neprijatelj, mislim nisam ja srećan, sretan zato šta je neki tamo, da je ne znam kakva budala, ali opet on ima i ženu i dicu i familiju, i tako dalje, mislim... naravno da vam je, sve vam to stvara određenu dozu stresa, jel.

Koje Vam je iskustvo ili događaj donio posebnu sreću, zadovoljstvo tijekom rata?

Pa ne znam, meni je momenat Oluje zapravo... bio momenat oslobođenja, onoga svega o čemu četiri godine zapravo su oni nas tukli. Mi nismo imali nikad ni dovoljno ovaj ni minomacačkih granata ni municije, sve, i tako dalje. I u tom momentu Oluje, zapravo, ne znam ja sam imao osjećaj ko da lebdim, a ne da hodam, jel.

Kakav je bio status branitelja/vojnika tada u društvu, „na ulici“, kako su se ljudi odnosili prema vama, doživljavali Vas? Je li se taj odnos mijenjao u razdoblju 1991. do 1995.?

Pa dobro tu, opet tu vam sve ovisi kakvog pojedinca sretnete, jel. Od toga da vam neki ljudi, ne znam, kad vas sretnu na ulici oće vas prebacit autom, oće vam pomoć, oće vam, ne znam, sve

učinit, a opet neki drugi ljudi kažu, ne znam, ka šta je, pogotovo za mene, ka šta je to njemu trebalo... pa ovaj, ne znam (smijeh), ti si intelektualac, šta si iša tamo, i tako dalje, jel. To vam je sve znači individualno dosta.

Što su za Vas značile oslobodilačke operacije hrvatskih snaga?

Pa dobro, za mene je to bio praktički kraj rata i meni je bilo potpuno jasno... ne znam, mi smo tada... recimo poslije kad je predsjednik govorio o mirnoj reintegraciji, ja mogu reć ja u to uopće nisam vjerovao, jel. Znači, ovaj, meni je nekako uvijek bilo žao šta... znate šta, kad vas neko gađa pet godina i kad vas pet godina maltretira i kad vam ubija ljude i bombardira gradove, i tako dalje, i kad dođe taj momenat da konačno udari vojska na vojsku, a oni počnu bižat onda vas to na neki način uvrijedi (smijeh).

Nakon odmaka od gotovo 30 godina, što je, po Vašem mišljenju najviše pridonijelo hrvatskoj pobjedi u DR?

Pa dobro... sigurno puno stvari. Prvo jedan voljni momenat velikog broja hrvatskih ljudi, znači mi smo uvijek imali veći broj ljudi koji su htjeli, nego oružja koje smo mogli ljudima dat, znači. S druge, jedan voljni momenat zato se vidio, recimo, i '94. kad smo mi otpustili trećinu ljudi kući, kad je došla zapovijed za napad je bio oko Bihaća pa se oko toga odustalo, jer je bilo ono oće li Srbi uć u Bihać ili neće, pa spojiti željezničku prugu praktički do Knina. I mi smo zvali ljude da dođu nazad i nama su do četiri ure ujutro svi ljudi doti jednoga se vratili nazad, čak i oni koji su doma oprali uniforme, a to je bila jedina koju su imali, i došli su u civilu. Tako da jedan voljni momenat s jedne strane. S druge strane, ipak šta sam sve stariji, šta sve razmišljam, mislim da je predsjednik Tuđman vodio izuz(etnu), mislim on je bio dobar general. Danas, recimo, njemu neki spočitavaju oko privatizacije, ovoga, onoga, i tako dalje, međutim što se tiče vojske sigurno jedan najzaslužniji jer je vrlo mudro, zapravo on je u početku odgađao jaču razinu sukoba da bi, jer je znao da vrijeme radi za nas i s političke strane i sa strane vojne organizacije, jel.

Evo time ste dijelom odgovorili i na sljedeće pitanje. Možete li istaknuti koje osobe, vojne ili političke smatrate najzaslužnijima za uspjeh?

Sigurno je predsjednik Tuđman izuzetno zaslužan.

Kako gledate na ulogu Crkve u Domovinskom ratu? Koliko je vama vjera značila u ratu?

Pa dobro, ja nisam neki vjernik, pogotovo za vrijeme rata. Mislim, nisam bio neki vjernik. Mi smo se čak znali ovako našalit. I, baš to kad je trebalo ić u taj napad od kojeg se odustalo. Onda

je ovaj moj kolega Pavić, i onda ja njemu govorim: 'Vidiš, ti vjeruješ, ti si veliki vjernik, ti vjeruješ kad pogineš, umreš, jel, da ćeš doć u nebo, da ćeš vidit Boga, zapravo za tebe se nastavlja, jel, neki drugi oblik postojanja. A ja mislim da mi je ovo sve što imam. Znači, ti si zapravo dao samo dio, a ja dajem sve (smijeh).

Jeste li tijekom rata razmišljali o nastavku vojne karijere ili o povratku u civilni život kada rat završi?

Ne, nisam, ja sam, ovaj, to su te naprosto okolost vas učini vojnikom, jel. I ja sam nastojao, praktički, živio sam gotovo pet godina kao profesionalni vojnik, znači čet'ri godine pune, jel. E sad, ja sam imao i ponude da ostanem u vojsci, da ostanem u mornarici, i tako dalje, međutim, mene to nije zanimalo. Kad je počeo rat, ja sam imao 35 godina, znači kad je završio, tu sam već bio blizu 40 godina. Ja sam prije rata imao već obranjen naslov teme disertacije, trebao sam doktorirat, međutim umro mi je ovaj moj mentor i sad je trebalo ić u Zagreb, i tako dalje, međutim to je bilo apsurdno u tim situacijama da ja sad idem to radit i onda sam ja, ovaj, ipak poslije rata sam se vratio tome s time da je zapravo ta tema, naravno, jer znanost ide naprijed, jel, ta tema više nije bila aktuelna, onda sam upisao ponovno doktorski studij, ali na drugom smjeru jer su me druge stvari zanimale (smijeh), na ovim radiokomunikacijama i doktorirao sam 2003. godine, znači, sad će bit 21 godina. I naravno, upisao sam na FER-u, znači u Zagrebu na radiokomunikacijama. Meni je, zapravo tad se pojavila ona mobilna, kad sam došao iz rata, to je bila već mobilna druge generacije i mene je to interesiralo, a prije toga sam imao studij znači isto iz telekomunikacija.

Evo time ste odgovorili sad i na ovo sljedeće pitanje: Kada i zašto ste okončali vojnu karijeru? Što ste osjećali zbog (prijevremenog) okončanja vojne službe?

Pa nije... naime rat vam stvori jedan takav dojam života da zapravo vi ne možete sad vjerovat da je tome kraj, jel. Znači ja sam kompletnu ratnu opremu jedno dvi godine drža ispod kreveta i minja vodu (smijeh) u čuturici sve, znači da mogu bit ono spreman da u trenutku izletim vanka, jel. Međutim, naravno, ovaj... čovjek naprosto, jer je zapravo sve završilo na način da u stvari ništa nije završilo (smijeh).

Kako je tekla prilagodba na civilni život nakon razvojačenja? Kako ste se obitelji privikavali na civilni život? Da li je bilo problema?

Pa, slušajte, problema naravno da ima i... zato šta, ništa šta je važno, ako vas nema pet godina, ne može ne funkcion(irati), sve mora funkcionirat bez vas. Zapravo, kad vi provodite život na,

na bojišnici jer recimo, šta ja znam, ja sam bio poslije dozapovjednik bojne, znači praktički ja bi u

misec dana, jedan ili dva dana otiša kući, jel... E sad, ne može vas čekat u poduzeću neko važno mjesto jer važno mjesto ne može biti upražnjeno pet godina. Čitavo društvo zapravo svoje funkcioniranje zatvori bez vas i vi kad dođete, vi ste zapravo višak, jel. I to se na izvjesni način osjeća. Sad, to ovisi opet u kakvu ste se sredinu vratili, kakvi su vam odnosi. Prema tome, ja sam imao tu sreću da sam radio u poduzeću u tom HT-u, tamo su me primili (nerazmljivo) bez ikakvih problema, i tako dalje, ali osjeća se taj jedan... S druge strane, u ratu se sve odvija izuzetno brzo. Vi kad dođete doma, kad dođete kući, onda vas prvo pošalju da se odmorite jel, deset, petnaest, dvadeset, misec dan... A to vam je, to je baš ono da izludite jer zapravo (smijeh) se misec dana ne dešava ništa, jel. Naravno da čovjek ne može, kako vrijeme prolazi, vama se stano vraćaju te stvari i kroz snove i kroz druge stvari, jel.

Kako su iskustva iz vojne službe utjecala na Vaše navike u civilnom životu? Jeste li do danas zadržali te ili koju od tih navika?

Pa, sigurno da... nakon takvog jednog životnog iskustva čovjek nije isti kakav je bio niti bi ikad bio takav da tog iskustva nije bilo. Prema tome, sigurno da, da vas bitno to mijenja kao ličnost, zapravo, i mijenja... osjećaj šta je u životu važno, a šta nije važno. Jer kad se zapravo suočite s time da, ne znam, sutra možete poginuti, i tako dalje, onda ćete više cijenit nekakve... da se igrate sa vlastitom djecom ili danas sa unucima, nego neke druge stvari (smijeh).

Što ste radili, čime ste se bavili nakon razvojačenja? Opišite Vaše radne aktivnosti od razvojačenja do danas.

Pa ja sam nakon razvojačenja se vratio zapravo u HT i meni su, meni je tadašnji direktor, ovi Buzolić, on je meni dao da vodim jednu grupu za razvoj i vođenje novih komunikacijskih tehnologija u suradnji sa FESB-om i sa tvornicom Ericsson. I mi smo bili smješteni u jednom laboratoriju na, na FESB-u i ja vam mogu reć, recimo, sve ono šta vi danas imate, znači, videokomunikaciju, i tako dalje, mi smo to već imali na stolu prije više od dvadeset godina (smijeh). Znači, 26 godina, jel. Znači, već smo '98. godine mi uspostavljali prve audiovizuelne veze, jel.

Jeste li nastavili održavati prijateljstva, kontakte sa suborcima nakon završetka službe? U kojoj mjeri i na koji način?

Ma naravno, naravno, uvijek vam to nedostaje, mi i danas se sretnemo, ovako (smijeh). Zato šta se, pazite, jedna je dosta velika razlika između načina života u civilstvu i načina života u, u ratu. U ratu je čovjek ono šta jest, on je, kao da je gol. Znači, on u principu... sve se vidi, znači ne može neko izigravat da je heroj ko nije, ne može neko izigravat da je normalan ko nije (smijeh), ne može neko izigravat da je, znači vi o ljudima znate sve. Ti ljudi s kojima ste bili u ratu, oni su vama postali bliski jer oni znaju sve o vama i vi znate sve o njima, jel. I naprosto ste se vezali u jednom trenutku i oni vam uvijek u jednom emocionalnom smislu fale. Život u civilstvu je nešto drugo. U civilstvu uvijek ljudi izigravaju da su nešto što bi htjeli bit a zapravo nisu. Recimo, neko će izigravat da je veliki stručnjak, a zapravo nije. Neko će izigravat da je, ne znam, veliki menadžer, a zapravo nije (smijeh). Ili da je ne znam šta. Znači, ljudi u životu, ajmo reć, lakše glume i lakše mogu prevarit druge, međutim, nakon jednog takvog životnog iskustva sigurno da... vam je puno

važniji taj emocionalni odnos koji imate s tim ljudima i zapravo danas jedini ljudi s kojima se ja družim su ti ljudi s kojima sam bio u Domovinskom ratu, jel.

Evo sad nekoliko pitanja o djelovanju u udrugama. Jeste li (bili) aktivni u kakvoj braniteljskoj udruzi? Ako da, u kojoj mjeri i što su obuhvaćale Vaše aktivnosti?

Pa dobro... šta se tiče tih braniteljih udruga, nama je izuzetno važno, naravno, svrha je i da se pomogne onima ljudima koji se nađu u nevolji, jel. I to udruga radi redovito. Međutim, nama je važno i da recimo obiđemo bar jedan put godišnje, a obiđemo i više puta godišnje, recimo mjesta gdje su naši ljudi poginili. Onda se tu, ne znam, zapali svijeća, izmoli Oče naš, i tako dalje. Tako da, ovaj, znači da se sjetimo svih tih ljudi. Naravno, mnogi su umrli poslije rata i tako, i posjetimo i, i grobove tih naših preminulih nakon rata, jel. Jer, jedna, dosta jedna jaka veza se tu stvori među ljudima i nama je važno da, ne znam, jedan, dva, tri puta godišnje možda odemo zajedno negdje pa posjetimo, recimo, sad se išlo tu u Bosnu, ovaj, pa se posjeti recimo nekakva postroba tamo s kojom smo mi dijelili liniju bojišnice ili se smjenjivali i tako dalje, jel.

Je li udruga kojoj pripadate (ste pripadali) pomogla u rješavanju nekih Vaših ili problema Vaših suboraca? Ako jest, u kojoj mjeri i na koji način?

Pa dobro, meni, meni nije bilo potrebno da mi se pomaže, prema tome, ovaj (smijeh). Ali je sigurno mnogim ljudima kojima je to bilo potrebno, pomogla. Međutim, meni stvarno nije trebalo. Oni su meni uvijek ako bi bila neka situacija, ne znam, kad mi je umrla mater, odma su me pitali jel ti treba novac, ma ne treba, ja sam se (smijeh) pripremio na to.

Bavi li se Vaša udruga kakvim drugim oblicima (humanitarne) pomoći, osim one koja obuhvaća pomoć pripadnicima postrojbe?

Pa sad ja to... mislim, ni, nisam siguran, dali mi organiziramo i nekakve zdravstvene preglede, na te zdravstvene preglede može doći i neko drugo, ne mora bit član udruge, jel. Tako da, ovaj... ali imamo toliko posla unutar sebe da ne znam. Sad ćemo, sad zapovjednik puno radi na toj organizaciji Muzeja Domovinskog rata. Znači, nije strogo vezano uz nešto šta bi bio rad udruge, ali smatramo da je bitno da se određeni i dokumenti i određene, ne znam, stvari da se... sačuvaju, jel'.

Na ovo pitanje ste već odgovorili: Obilježava li udruga kojoj pripadate (ste pripadali) spomen na poginule suborce? Na koji način?

Je, je, mi obidemo, obično u, za vrijeme Oluje praktički odemo skroz ono do Drvara, šta se kaže i sva ta mjesta di su naši ljudi, to se uglavnom svede na to da taj dan vozimo se u kombiju i stanemo na nekakvo mjesto di je nekakva, stavili smo spomen ploču ili nekakav znak, i ovaj tu se onda, ne znam, zapali svića, stavi se cviće, ukloni se ono šta je bilo od prošle godine i tako dalje. I, ovaj, naravno, dosta je ljudi stradalo, tako da je teško u jednom danu baš svih obić, jel. Pa se onda nekom drugom zgodom ode na neka druga, ali to je praktički redovna aktivnost.

Je li rad udruge kojoj pripadate (ste pripadali) ispunio Vaša očekivanja?

Pa je, je, mislim, ali tu je zaslužan zapovjednik. To, zato što on je zapravo dao potpuno sebe u smislu i radnog vremena i svega ostaloga. I, ovaj, tako da, ne samo on, i Damir Gabrić i ostali praktički. Jedan... međutim mi smo sačuvali onaj odnos koji smo inače imali hijerarhijski za vrijeme i rata, jel.

Koji je Vaš stav prema činjenici da u Hrvatskoj djeluje više od 1000 braniteljskih udruga?

Pa, slušajte, to vam je uvijek pitanje, ne možete organizirati jednu udrugu, nego, udrugu organiziraju ljudi, prema tome ne možete zabraniti (smijeh) da organizira. Ima udruga koje zapravo za moj pojam i nemaju smisla. Jer udruga po postrojbi ima smisla, jel se mi tačno znamo i mi znamo i ko je šta i gdje je bio i kad je bio i šta je bio. A recimo udruga već kad se radi o HT-u, jel, imamo mi i udrugu u, u tom bivšem (nerazumljivo), ja ne znam za sve te ljude di su bili, jel. Znači, jesu bili oni, vjerovatno jesu, ali su u nekim drugim postrojbama, u nekim drugim mjestima, i tako dalje. Tako da je, dobro, tu se okupimo uglavnom jedan put godišnje, i tako dalje, malo se popriča. Nije to nešto ko zna šta, ali mislim da je izuzetno su važne udruge po postrojbama, jer po postrojbi se tačno zna. Ne sad netko doć da je on, ne znam, veliki heroj

Domovinskog rata (smijeh), ako nije ili da je bio, ako nije bio. Mi tačno znamo jer zapovjednik ima spisak svih ljudi koji su prošli kroz postrojbu.

"Što mislite o postojanju i djelovanju Generalskog zbora? Je li po vama ispunio svoju svrhu (u kojoj mjeri)?"

Pa ne znam, ja o Generalskom zboru uopće ne znam, ne znam, jer ja vam slabo pratim i vijesti, i tako dalje, ovaj, ne znam, tako da vam tu ne bi' znao tačno da li je, nije, ne znam...

Što je za Vas značilo osnivanje Ministarstva branitelja? Zna li kada je ono osnovano?

Ne znam kad je ono osnovano... ne znam, ne bi tja ništa loše kazat o Ministarstvu branitelja, dobro je da postoji jedno takvo Ministarstvo, ali ja nekakav njihov rad nisam osjetio.

Dobro, onda bismo možda mogli preskočiti ovo pitanje: Što mislite o djelovanju Ministarstva hrvatskih branitelja unazad 27 godina od osnivanja? Smatrate li da je ono ispunilo svrhu i namjenu svojeg postojanja?

Ne znam... neman osjećaj, možda ja griješim, mislim, možda, jer, pazite, ja sam čovjek koji je inače apolitičan, znači ne bavim se politikom, nisam ni u jednoj političkoj stranci, nisam neki koji sad ne zam pasionirani gledač televizije i vijesti, jel. Tako da, možda ljudi rade, ali ja o tome ne znam ništa. Ja sam se ustvari bavio dosta, ja sam sad ima godinu ipo dana u penziji, ali još uv'ik se bavim tom svojom strukom. Znači, ja sam, ne znam, i prošle godine sam, zamolila me ova jedna kolegica, predava u, na TVZ-u u Zagrebu ustvari, mobilnu telefoniju pete generacije, jel. Ovaj (smijeh) i obeća sam da ću, ja sam napravila nekakve materijale i to, ali da ću joj napisat i skriptu i to sve. Znači, više se bavim tim stvarima, jel. Pratim neku svoju struku i tako dalje što je zapravo bio način na koji sam ja živio, jel.

Prema podacima Ministarstva hrvatskih branitelja, status hrvatskog branitelja ima više od 500.000 osoba. Kakav je Vaš stav prema tome?

Haha, sad zavisi šta vi to sve smatrate hrvatskim braniteljem. Zapravo bi trebao bit svak ko je uzeo pušku. Vjerovatno je bilo 500.000 ljudi pod oružjem... mislim, možda su se smjenjivali. Ali nije mi ta brojka baš nerealna.

Dobro. Ako želite, možemo preskočiti ovo pitanje. Vezano je za odnos Hrvatskog sabora i tijela državnih vlasti. U Hrvatskom saboru i u tijelima državne vlasti djelovalo je i djeluje nemali broj branitelja. Smatrate li da su oni dovoljno učinili za prava branitelja? Objasnite.

Pa ne znam, prava branitelja... ne znam, ja, meni nikad nije to trebalo, znači ja sam, praktički sam poslije rata se okrenuo nekom svom životu, porodici i radu, i tako dalje. Nisam bio nikad u problemu, jel. Tako da ja ne znam, nisam to pratio, ne bi vam znao odgovoriti sad, šta ja znam. A i ne pratim politiku. Sabor, tu i tamo nešto ću možda pogledati, ali... i to šta čovjek gleda nema neku težinu nečega, jer ako vas nešto interesira... mene ne interesira intelektualne doskočice jednih kontra drugih (smijeh). Prema tome, to zapravo mene ne zanima uopće. I, ovaj... a i onda da bi čovjek i pratio te, morao bi zapravo biti više informiran, morao bi biti u tome, jel. Znači, ja i kad neko nekome nešto tamo predbaci, ja zaravo i ne znam o čemu se radi jer to ne, slabo pratim te vijesti.

Sad nekoliko pitanja o praznicima i simbolima koji obilježavaju Domovinski rat. Od završetka rata do 2020. zbile su se dvije velike promjene prazničnih dana kojima se obilježavaju najvažniji datumi u stvaranju hrvatske države i Domovinskog rata. Zna li točno o kojim je promjenama (praznicima) riječ?

Znam da je Dan državnosti bio maknut negdje tamo 10. mjesec. Prvo je bio 30. 5., pa je sad opet 30. 5., jel. I mislim oko toga datuma je bilo... koliko ja znam nekakvog spora. Mislim da nije dobro... ovaj, bez obzira da li je on izabran idealno ili nije, mislim ništa nije idealno, ali već kad je jedan put izabran, onda ga je trebalo ostaviti tako. Znači, u te stvari se ne bi trebalo dirati pa čak i da nisu najsretnije izabrane. Ako treba proglasiti još jedan praznik, pa proglasimo još jedan praznik (smijeh).

Evo, time ste zapravo odgovorili na sljedeće pitanje: Što mislite o tim promjenama? Jesu li bile potrebne, opravdane, s obzirom na relativno kratko razdoblje od ni 30 godina u kojima su se zbile?

Mislim da nije dobro, nije dobro mijenjati jer onda se stiče jedan dojam da zapravo svatko tko dolazi na vlast kroji povijest prema onome, prema tome kako njemu odgovara, jel.

Koje je Vaše mišljenje o proglašenju datuma 18. studenoga „Danom sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Danom sjećanja na žrtve Vukovara i Škabrnje“?

Pa 18. studenog je dan kad je, pada Vukovara. I to je, ja se dobro sjećam, recimo, kad se to sve skupa dešavalo. Mislim da je to dobro izabran datum jer to što se tamo dešavalo je bilo, mislim, strašno.

Odlazite li u Vukovar ili Škabrnju? Koliko često? Organizirano ili samostalno?

Ma ne, ne, ne odlazim (smijeh). Žena mi je išla u Vukovar i ja sam jedan put iša u Škabrnju, ali... To je bilo zato što sam ja bio poslije rata ovoga dosta opterećen svojim poslom. Znači, ja sam prvo radio u HT-u, poslije toga sam prešao na Sveučilište, znači na taj Odjel za stručne studije, tu sam predavao ove, osam kolegija, jel. Iako je, recimo, moju normu je zadovoljavalo četiri, jel. Ali ovaj... onda sam, recimo, dugo vremena sam radio kao sudski vještak, znači bio sam opterećen nekim... uvijek sam bio u nekakvom poslu, a kad radite kao sudski vještak, to vam je, ja sam sad odustao od svega toga jer i godine su tu, mislim, ne može to čovjek više radit, ali kad radite kao sudski vještak, onda na sudu se uvijek žuri, znači morate uvijek nešto napraviti, nešto procijeniti, mislim nije, nisu, uvijek vam šalju da tako kažemo prijeteća pisma, ono 'ako vi sad to ne prihvatite, onda ćete, možete dobit kaznu, ovo-ono', mislim, i tako dalje. I to je način na koji su oni, jedan način komuniciranja, zapravo, recimo, ako radite neko vješta(ačenje) za Uskok, oni sa svakim razgovaraju kao da je njihov klijent, jel. I onda sam njima rekao, 'oprostite, mislim, ja nisam vaš klijent, možda jednog dana budem pa možete tako razgovarat' sa mnom, ali... ovako naprosto nije u redu. Ako vi molite od mene neku uslugu, ja ću vam napraviti, ali dajte budite normalni u komunikaciji'.

Koje je Vaše mišljenje o obilježavanju praznika Dana pobjede i Domovinske zahvalnosti u Kninu 5. kolovoza?

Pa dobro nama je taj datum značajan, mi uvijek svratimo, prođemo kroz Knin, jel. Jer je to na tom pravcu na kojem mi idemo prema Bosni i tako dalje, tako da stavimo cvijeće i sve, ali mi obično dođemo poslije proslave, jel. Na nekakvom oficijelnoj proslavi nismo nikad bili. Šta ja znam, bilo bi dobro kad bi bilo manje ljudi iz aktuelne politike (smjeh), kad bi bilo više branitelja... na tim proslavama.

Koji je Vaš stav o nezadovoljstvu dijela braniteljske populacije usmjerenom prema organizaciji proslave toga dana u Kninu?

Pazite, to je... naravno organizacija, mislim ja razumijem nezadovoljstva, nezadovoljstva ljudi koji bi htjeli da ta proslava više sačuva onaj, da se sretnu ljudi koji su, jer još uvijek ima dovoljno živih jel, da se sretnu ljudi koji su doprinijeli obrani domovine, jel. Međutim, to je zapravo postala stvar političkog prestiža i međusobnog natjecanja zapravo ljudi koji vode našu državu, a koji nisu direktno sudjelovali u Domovinskom ratu, jel. Jer kad mi gledamo, i predsjednik Sabora, i predsjednik Vlade, i predsjednik države zapravo nisu bili hrvatski vojnici.

Sjećate li se tradicije odavanja počasti poginulim hrvatskim ratnicima na Oltaru domovine na Medvedgradu? Kakvo je Vaše mišljenje o toj tradiciji? Sjećate li se kada je ta tradicija ukinuta i što mislite o tome (treba li je obnoviti?)?

Je, sjećam se. Pa dobrom to je bila jedna ideja Tuđmanova da se napravi jedno spomen-obilježje... i ispočetka je to dosta lijepo izgledalo, jel. Ja sam bio na tom Medvedgradu i sve je, meni je baka

iz Zagreba, tamo sam i živio u djetinjstvu... A šta ja znam, to je bila jedna ovako dosta dobra ideja, nije puno daleko od Zagreba, međutim, nakon Tuđmanove smrti, ne znam jesu li ga sad obnovili, ali par godina nakon... smrti predsjednika Tuđmana ja sam bio ovaj gore i to je bilo sve zapušteno.

Smatrate li da treba obnoviti tu tradiciju?

Pa... da li treba obnovit, pa bilo bi dobro da se obnovi, a sad, bilo bi dobro da postoji nešto u tom smislu, jel, sad da li će to bit baš tu ili će bit negdi drugdi i tako dalje. Jer... jedna od zamjerki zašto je izabrano to mjesto je bilo zato što je tu zapravo sidila ona, kako se zvala kraljica Celjska, Crna kraljica (smijeh), to okultno mjesto u principu i da kao takvo ne bi trebalo, mislim. Bilo bi dobro da se odabere jedno mjesto, da li će to bit to ili, po meni može biti to. Svejedno, mislim, nije, ja nisam praznovjeran, Crna kraljica (smijeh) i to. Prema tome, moglo bi biti i to mjesto, može se fino urediti, da ipak postoji jedno, druge države to imaju.

Znate li za još koju tradiciju nastalu tijekom Domovinskog rata, koja je ukinuta 2000. godine?

Ne, ne pratim to baš puno.

Evo sad nešto malo o braniteljima i aktivizmu. Što mislite o političkim promjenama iz 2000. godine? Jesu li one i kako utjecale na braniteljsku populaciju i Vas osobno?

Pazite, kako sam ja živio u jednom i drugom sustavu, jel. Sigurno da je demokratski sustav nešto šta je, jel, nije idealno, ali bolje nema, jel. Nego kaže 'oni se svađaju u Saboru'. Pa njihov posao i jest da se svađaju. Dakle, dobro je da postoje i pozicija i opozicija i dobro je da oni jedni drugima vade mast jer upravo to je korektiv ponašanja i jednih i drugih, jel. Znači, neko ko je na vlasti, ne može propuvat od apsolutne vlasti jer će mu to bit pripomenuto, jel. Ili, ili ko je u opoziciji, ne znam, pa koristi svoju poziciju saborskog zastupnika, znači, dobro je da postoji više mišljenja i dobro je da ljudi slobodnom voljom biraju vlast. I to je ono što je najkvalitetnije. Mislim da naša demokracija koliko god je, netko kaže mlada, mislim da je sasvim dobra i

sasvim zrela i, ovaj, možda nije, naravno oni koji zastupaju neke stranke iz oporbe, možda nisu zadovoljne (smijeh) sa rezultatom ili netko tko sad, vladajuća stranka tko je zadovoljan ili ne, ali dobro je da postoji pluralizam mišljenja. I ovaj, i mislim da je to najveća vrijednost, ovaj, svega toga. A sad, šta se sve tu dešava, promjena ova ona, dobro je i da se vlast smijeni nakon nekog vremena, mislim, daleko od toga. Sama ideja da se, nakon četiri godine ti moraš izaći na izbore da bi ponovo dobio povjerenje građana je zapravo izuzetno dobra ideja jer te tjera na korektiv ponašanja, jel.

Smatrate li da braniteljska populacija ima pravo prosvjedima reagirati na političke odluke državnih vlasti? (U kojoj mjeri i zbog kojih problema? Obrazložite.)

Pazite, bilo ko ima pravo na prosvjed, ne samo... znači, to je ljudsko pravo, nije to posebno pravo koje bi trebala sad imat' braniteljska populacija. Naravno, ako postoji osjećaj da je ugrožena zbog ovih ili onih odluka, ima pravo na prosvjed, je li. Samo, naravno, taj prosvjed mora biti, ono

(smijeh) što se kaže u određenim granicama u kojima u demokratskim državama to inače postoji, je li.

Možete li (kronološki) nabrojati nekoliko najvećih braniteljskih prosvjeda (od 2000.)?1

1 Kronološki, najznačajniji protesti idu ovim slijedom: 2001. zbog uhićenja Mirka Norca, 2005. zbog uhićenja Ante Gotovine, 2011. zbog uhićenja Ivana Purde, 2011. zbog podrške uhićenim generalima u Haagu, 2013. zbog dvojezičnih natpisa u Vukovaru, 2014.-2016. zbog nezadovoljstva rada Ministarstva branitelja i odnosom prema braniteljima.

Ne znam, bilo je dosta tih braniteljskih prosvjeda. Da li su, mislim da su neki bili instrumentalizirani od strane HDZ-a (smijeh), tako da... ne znam, bolje da ih ne spominjem.

Jeste li sudjelovali u najvećem takvom prosvjedu, koji je trajao 555 dana ispred Ministarstva branitelja u Savskoj ulici? Ako jeste, što Vas je motiviralo?

Ja mislim da je on bio politički instrumentaliziran, ali nisam ja tu učestvovao u tome. Mislim, mogao sam, jel, ali ovaj, nije... mislim da je taj prosvjed bio iz političkih razloga. Ne može se koristiti braniteljska populacija da bi neko iskazao nezadovoljstvo. Svaka vlast koja se pojavi je birana iz naroda.

Evo time ste odgovorili, mislim, i na ovo sljedeće pitanje: Kako danas gledate na provedbu i učinak tog prosvjeda?

Mislim da je taj prosvjed bio kontraproduktivan. Bio je kontraproduktivan ne samo za branitelje, nego i za HDZ.

Jeste li sudjelovali u prosvjedima organiziranim za zatočene hrvatske časnike u Haagu? Ako jeste, opišite motive?

Ne, nisam, ja sam bio u momentu kad je se donosila presuda... oslobađajuća ova zadnja... Gotovini i Markaču. Onda smo mi išli u Zagreb to gledat i isto, pošto je bilo ono, oslobađajuća presuda, to je bilo ono baš oduševljenje, jel.

Evo to su zapravo sljedeća dva pitanja: Što je za Vas značilo oslobađanje hrvatskih generala Mladena Markača i Ante Gotovine? Kako ste to doživjeli?

Pa dobro, to sam, to sam, to sam doživio kao konačni kraj Domovinskog rata, jel. Znači, da je skinuta nekakva sumnja. Naravno, što se tiče suda u Haagu, on je ipak i politički djelovao, jel.

(Pauza)

Dakle, spomenuli ste da ste bili na Trgu bana Jelačića u Zagrebu. Možete li opisati kako ste se tada osjećali.

Teško je to opisat. Osjećao sam se veličanstveno. Znači, za mene je to bio konačni kraj Domovinskog rata i jedno ushićenje i... ne znam, nekakva pravda koja, pravo da vam kažem, nisam je baš ni očekivao (smijeh).

Kakav je Vaš stav prema osuđujućim presudama istaknutim zapovjednicima HVO-a poznatijima kao „Presuda šestorki“?

Ma, znam o čemu se tu radi, ali mislim da je Haag inače, kao i čitava međunarodna zajednica, pazite, oni su Hrvatskoj... pošto je Srbija ju je, odnosno JNA ju je razoružala, jel, Hrvatska je ostala bez oružja, ali onda je uveden i embargo na uvoz na naoružanje, znači za sve što se, taj embargo je uvela međunarodna zajednica, znači za sve to krvoproliće dobrim dijelom je odgovorna i međunarodna zajednica. Oni su na neki način i Miloševiću dali zeleno svjetlo, kao za nekakvu intervenciju koja će sačuvati Jugoslaviju, za koju će trebat, trajati petnaest dana. Znači, međunarodna zajednica u svim tim... u čitavom tom procesu zapravo ima debelu odgovornost, jel. I sad da bi se, na neki način, odgovornost prebacila ovdje, onda se na neki način pokušavalo izjednačit krivnju, izjednačit žrtvu i agresora. Zapravo nije... u ratu se... nije sve ratni zločin. Nešto može bit zločin, ali ne, nije to razni zločin. Jer, gledajte, ratni zločin je kad vi upotrijebite vojsku da biste terminirali civilno stanovništvo. Znači vojsku kao

organizaciju. To je ratni zločin. A ako vam neki vojnik ubije neku babu, to je zločin, a ne ratni zločin. E sad, niti se može, to nije ista stvar. Prema tome, Hrvatska vojska nigdje nije upotrijebila vojnu organizaciju da bi ona... ne znam pobila ljude, selo ispraznila ili ne znam šta. Znači, a srpska jest. Oni su to sustavno radili. Prema tome, vi ne možete te dvije strane izjednačavati. Naravno da će vam se desiti, da će vam neko i ubiti civila, ali ne zato je, pazite, ja sam bio prisutan u situaciji kad, kad smo, recimo zauzeli taj Otišić, jel. Kad je izašla jedna baba i sad ona njima j*** mater ustašku, jel, a oni njoj četničku, ovo ono. I sad kad sam ja došao tamo, ja sam reka vi nastavite svojim putem, a vi, gospođo, ajte u kuću. Da ona nije otišla u kuću, ja bi je upucao. Ali, to nije ratni zločin, nego ona je naprosto provocirala da joj oni nešto naprave pa da se može žaliti, jel. Prema tome, oni su, ne znam, oni su naoružavali svoje civile. Prema tome, ako neko puca na vas, a ne nosi uniformu, ali ima pušku u ruci, jel, to je jedan pokušaj da se ustvari izjednači krivnja i odgovornost. Znači, da se svi proglase ratnim zločincima. Ja ne kažem da s naše strane nije bilo zločina, ali oni, nije vojska kao organizacija organizirala te zločine, nego su oni pojedinačnog i individualnog karaktera, i kao takve ih treba sankcionirati, daleko od toga. Međutim, nije upotrijebljena organizacija. Dok je srpska vojska upotrijebila vojnu organizaciju, šta su napravili, recimo, u Srebrenici, to je upotrijebljena vojna organizacija da bi sustavno i planski sterminirali. To su napravili i u Vukovaru, to su napravili u Srebrenici i na još nekoliko mesta.

Kako ste doživjeli reakciju Slobodana Praljka na tu presudu i što za Vas znači njegov čin u haškoj sudnici?

Pa sad, da li je njegov čin... u svakom slučaju on se zapravo nije mogao pomiriti sa činjenicom da su ga proglasili ratnim zločincem, jel. Mislim da bi bilo bolje da je to prihvatio, da bi bilo bolje i radi Hrvatske, a pitanje je, nijedna od tih presuda nije konačna, na kraju krajeva, jel.

Smatrate li da se hrvatska država dobro postavila prema radu Haškog suda? Koje je Vaše mišljenje o Haškom sudu; pozitivno ili negativno?

Pa mislim da se hrvatska država nije dobro postavila i inače da se u međunarodnoj politici ne, previše smo snishodljivi prema ovaj moćnim državama, a nemamo razloga za to.

Evo sad nekoliko pitanja o odnosu države i društva prema ratnim zločinima i domovinskom ratu. Smatrate li da je hrvatska država učinila i čini dovoljno u kažnjavanju onih pripadnika srpskih snaga koji su činili ratne zločine na teritoriju RH?

Pa, mislim da, znate šta... hrvatska država, možda je tu krivnja i predsjednika Tuđmana koji je zapravo išao s jednom dosta pomirljivom idejom, i tako dalje. Trebalo je odmah od '95. godine te ljude procesuirati. Vi ako za nekoga znate da je ratni zločinac, bez obzira na stranu, da je ratni zločinac, to je trebalo procesuirati odmah.

Smatrate li da je hrvatska država učinila i čini dovoljno u kažnjavanju onih pripadnika hrvatskih snaga koji su činili ratne zločine na teritoriju RH?

Generalno nije u sankcioniranju ratnih zločina hrvatska država... možda sad nešto radi ili je radija u zadnjih dvadesetak godina, ali da je rat završio ima 30 godina, praktički. Trebalo je to u prvih deset godina rješavati. Ne možete vi, zapravo apsurdno je da nekoga, iako ratni zločini ne zastarjevaju, da ga izvučete sad iz bubnja 30 godina nakon rata i tih događaja. Mislim, to su već dementni starci, pola ih je umrlo, nemate svjedoka, nemate, sve ono šta ste imale, nemate, nemate više ni dokaznog materijala.

Jeste li zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni načinom kako se u osnovnim i srednjim školama obrađuje razdoblje Domovinskog rata? Objasnite.

Pa sad, ja... nisam išao u osnovnu školu sada da bih znao (smijeh), prema tome... ne znam, čini mi se da se... teško je reći, mislim da se ne obrađuje. Mislim da se inače povijest dobro ne obrađuje ovaj hrvatska u našem obrazovnom sustavu jer mladi ljudi zapravo o Domovinskom ratu ne znaju ništa, ne znaju ni uzroke, ne znaju ovaj zašto je do svega toga došlo. Stvara se nekakva... slika koja je nametnuta i dobrim dijelom, ne samo od strane Srba, nego i od strane međunarodne zajednice, kao Hrvatska se htjela odvojiti pa je radi toga došlo do rata. Hrvatska, ako se dobro ja sjećam, a nisam blesav, Tuđman je predložio prvenstveno konfederaciju, znači ovaj, a ne odvajanje. Odvajanje je tek došlo nakon otvorene srpske agresije.

Jeste li zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni odnosom medija prema braniteljima i problemima braniteljske populacije? Objasnite.

Pa dobro, generalno, ja o medijima nemam dobro mišljenje i o ljudima koji informiraju kroz medije, zato što mediji, mislim s jedne strane ja njih razumijem. Mediji... gledaju da imaju tiražu, znači vijest mora biti čitana, jel. I onda često zapravo stvari prikazuju senzacionalističkim, nemate analitičkog pristupa. S druge strane, većina novinara je relativno slabo plaćena. Ako jedan novinar, ne znam, mora napisati jedan ili dva članka svaki dan da bi, ne znam, ostvario dohodak, onda ti

članci ne mogu imati veliku kvalitetu kao oni za koje bi on, ne znam, potrošio dva mjeseca ili mjesec dana. Ali, znači, oni su dovedeni, nisu tu krivi i onda se ozbiljni ljudi više neće ni baviti novinarstvom. I onda imate zapravo novinare koji su među ostalim i polupismeni, jel (smijeh).

Jeste li zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni filmografijom, igranim i dokumentarnim filmovima o temama iz Domovinskog rata? Objasnite.

Pa nemamo mi baš puno nekakvih ni igranih, ni, dokumentarnih filmova naravno imamo, ali se slabo prikazuju. Prema tome, tu i tamo bude, kad budu nekakve obljetnice, recimo napada na Dubrovnik i tako dalje, onda se zna to ili recimo, napada na Šibenik i tako dalje, zna se nešto prikazat' i to bude jako dobro. Međutim, tih materijala je jako malo.

Jeste li zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni kvalitetom knjiga koje su na stručan, memoarski ili publicistički način tematizirale razdoblje Domovinskog rata?

Dobro sad, knjige pišu ljudi iz Domovinskog rata. Naravno da svatko od njih inače nije, evo i ja sam napisao knjigu, jel, vjerojatno je imate (smijeh), ovaj, nisu ljudi ni educirani za pisanje knjiga. Naime... dobro je da se sačuvaju određeni dokumenti, s druge strane, dosta knjiga iz Domovinskog rata prikazuje... nastoje, mislim ne može, onaj tko piše knjigu, ne može izbjeći subjektivnost svojih razmišljanja, jel, znači ona je uvijek nekakav i subjektivni odraz autora, jel. Dobro je da postoje te knjige, dobro je da se, da ih ima, a sad, nema vam idealne literature, jel.

Smatrate li da nove generacije, koje nisu doživjele razdoblje Domovinskog rata, dovoljno dobro razumiju povijesnu važnost tog razdoblja, odnosno vrijednost doprinosa branitelja u ostvarenju slobodne države?

Mislim da, mislim da ne, ja sudim recimo... meni ovaj najmlađi sin se rodio za vrijeme znači Domovinskog rata, '93., znači sad ove godine puni 30 godina, znači on se ne sjeća ničega, jel. Tek kroz nekakva pričanja moja, njegova, njegova i tako dalje, to je mene dosta i motiviralo da da napišem tu knjigu da njima ostane otprilike jedan okvir svega toga skupa jer mislim da zapravo ne znaju. S druge strane, masu stvari se ne objašnjava kroz školske i edukativne sustave, jel. Ne treba, to je valjda iz straha da to ne bi stvorilo nekakav animozitet možda prema Srbima prema ovome onom, međutim, ovaj ne može se istina skrivati radi straha da stvori nekakav animozitet. Međutim ovaj, mislim da danas vas nitko ne pita u Hrvatskoj za nacionalnost, pita vas šta znate raditi i koliko možete napraviti, jel.

Evo još nekoliko pitanja o sadašnjosti i budućnosti. Smatrate li da je u bližoj ili daljoj budućnosti moguć novi ratni sukob na teritoriju RH ili BiH? Obrazložite svoj stav.

Moguć, moguć, i to moguće, to zavisi od međunarodne situacije. Ako bude međunarodna situacija takva da omogući, ne samo jednoga, nije, nije to pitanje samo Srba, to je pitanje i širog našeg okruženja. Mađara koji daju kartu, ne znam, Velike Mađarske koja pokriva cijelu Hrvatsku (smijeh), zatim Talijana koji zapravo smatraju Dalmaciju svojom autohtonom i tako dalje, imaju vrlo jak taj, taj pokret... Tako da, ovaj, naravno i Srba ako im se ukaže prilika, zasad nije se ukazala,

međutim te se stvari mogu promijeniti u 24 sata jer zapravo čitava međunarodna situacija je dosta nestabilna, jel. Tako da, ovaj... ratova je uvijek bilo i uvijek će ih biti. Apsolutna iluzija je bila, sigurno da je Evropska Unija doprinijela zapravo smirivanju međusobnih sukoba na tlu Evrope i to ima jedan dosta veliki značaj, međutim, ovaj (smijeh), sve se to može brzo urušiti, jer Europska Unija nije čitav svijet, jel.

Ako smatrate da je sukob moguć kako biste Vi reagirali? Kako biste reagirali na mogućnost da netko iz Vaše obitelji, potomstva sudjeluje u novom ratu?

Pa mislim da je normalno da i moja dica, znači imam dva sina i ćer, da dadu svoj doprinos u obrani domovine, a ja se još uvijek osjećam relativno sposoban da bi i ja dao svoj doprinos (smijeh). Možda bi... ne znam, meni se čini kao, da bi, sad ono šta se kaže, ne bi me više uoče bilo briga hoću li poginuti ili neću (smijeh).

Kakvo je danas Vaše zdravstveno stanje? Koliko je na to stanje utjecalo sudjelovanje u ratu i eventualno ranjavanje?

Pazite, šta se tiče zdravstvenog stanja, znači ja sam čovjek od 68 godina, jel. I sad je zdravstveno stanje u skladu s godinama, jel. Prema tome, ovaj, ja i da sutra umrem, ne mora tome bit kriv Domovinski rat (smijeh). Prema tome, to je naprosto, ovaj, dotrajalost materijala, jel. (smijeh) To je tako, jel.

Jeste li pretrpjeli PTSP? Ako jeste, kako ste se nosili i kako se nosite s posljedicama PTSP-a?

Pazite, postraumatski stres, zapravo svaki čovjek koji je bio u Domovinskom ratu nosi određenu dozu posttraumatskog stresa, jel. I svak se s njom nosi na određeni način, jel. I sad to naravno ovisi od čovika. Ja sam se poslije rata zapravo posvetio, znači, upisa sam ponovno doktorski studij, posvetio se učenju, radu proučavanju, znači moja struka je izvan politike, izvan svega,

znači, vezana je bila uz radiokomunikacije, znači kako rade radarski sustavi, kako radi mobilna komunikacija. Mnoge stvari su došle sasvim nove u toj (nerazumljivo) novi modulacioni postupci, novi postupci obrade, šifriranja signala, i tako dalje. I sad, naravno, ako čovjek, i onda sad ja ovako od šale kažem da recimo, neko traži utjehu u, u zadnjoj čaši iz boce, a neko traži u zadnjim stranicama neke stručne knjige, jel. Jer, naravno, kad vi uđete u tu problematiku koja je dosta složena, jer to nije osmislio jedan čovjek, to su zapravo napravili timovi ljudi, jel. I ustvari sve, u mobilnim komunikacijama, sve najsuvremenije spoznaje iz elektrotehnike, informacije i informatike su vam uključene. Nije to lako sve ni povezati, jel. Znači, ako vi sad razmišljate o tome, onda je najgora situacija, recimo to je jedan od razloga zašto sam ja otišao, jer oni su htjeli, admiral Letica, da ja ostanem u mornarici. Međutim, vi tamo dođete i sidnete, cijela vojska zapravo za vrijeme mira ne radi ništa, jel, proizvodi mir u konzervi, jel. Znači, imate nekakvih poslova do podne, onda se marendi i poslije te marendi oni se nađu u nekakvoj kancelariji jednoga od njih i onda piju i prepričavaju. I sad da si... da je situacija koju prepričavaš, da je najbanalnija, ako je prepričavaš svaki dan, ima da poludiš, a kamoli kad je traumatična. S druge strane, u tim događajima koji su traumatični, svaki od njih, svaki čovjek je to doživio na svoj način i svak ima svoju verziju istine. Onda se oni malo napiju, onda se i međusobno i svade, i tako dalje, normalno da moraš poludit ako si tamo, jel (smijeh).

Jeste li pretrpjeli kakav drugi oblik poslijeratne degeneracije; sklonost alkoholu, drogama, kockanju, itd.?

Pa dobro ja sam se uvatio knjige, učenja, to vam je ko, ko, isto jedna vrsta droge, jel (smijeh).

Je li vaše sudjelovanje u ratu donijelo neke negativne posljedice po Vaš obiteljski život?

Mislim da nije, mislim da nije, iako žena uvijek kaže 'ti si, ne znam, prvo si se zafrkava po sportu pa si se onda zafrkava po ratištu pa si onda... ganja' doktorski studij, ovo ono, nikad te nije bilo doma i tako dalje', jel (smijeh), ali nije, to su ovako u šali više rečeno, jel.

Ako Vam zdravlje dopušta, bavite li se kakvim sportskim ili aktivnostima u prirodi ili bilo kakvim aktivnostima koje Vas zaokupljaju ili smiruju?

Pa ja sam trenira aktivno do 60. godine, znači nisam se više takmičio i bio sam, ovaj, znači i predsjednik dugo godina i predsjednik ovoga Dizačkog kluba u Splitu i poslije predsjednik Saveza dizačkoga. Međutim, kad čovik uvati, znači kad prođeš nekih 65 godina, mislim mogu ja otić pa trenirati, ali onda sam pet dana bolestan poslije toga, ne moš se oporavit. Jer ja sam, ne znam, kad sam bio mlad, ja bi otišao na trening, izmorio bi se maksimalno 3-4 sata, došao bi

doma umoran, otušira bi se, naija nešto, zaspao, ujutro kad bi se probudio, organizam se regenerira, jel. Kad si stariji zapravo to više ne ide. Ta regeneracija više ne ide i onda počnu i oštećenja u organizmu (nerazumljivo) i onda čovjek, recimo, šta ja znam, danas šetam s unucima, vodim ih na kupanje (smijeh), znači imam neku aktivnost, jel.

Je li netko od Vama bliskih suboraca obolio od PTSP-a i jeste li mu u tom slučaju kao prijatelj pokušali pomoći?

Pa je, dosta je bilo tih problema, naročito nakon Domovinskog rata su meni dolazili.. suborci čak i na radno mjesto, jel. Pa bi ja s njima razgovarao, oni su imali problema jer, recimo, znalo se desiti da su ti ljudi, ne znam, proveli od prvog dana u Domovinskom ratu da su... ne znam, kad su se vratili kući, ostali bez posla. I onda je, ne znam, kao šta čovjek očekuje da mu dijete donese dobru ocjenu iz škole, tako dijete očekuje da kad izlaziš, kad izađe vanka, da mu daš pet-deset kuna, jel. A ako ti nemaš tih pet-deset kuna, zapravo dijete te ne cijeni, onda, onda su im naravno žene pomalo 'vidiš kako si ti budala, drugi su se obogatili, privatizirali, moga si glavu izgubiti' i tako dalje, i onda čovik naprosto... i onda je trebalo s tim ljudima sist i razgovarat dosta dugo. Šta sam ja kaza, onda oni, naravno, padnu u jednu apatiju i sve. Ja sam uvijek njima govorio, 'važno je da nađete posao. Pa nije, nije čak važno da ćeš ti dobit neku veliku plaću, ali da imaš tih pet-deset kuna koje ćeš to dat sinu i onda će on to cijeniti'. S druge strane, kakav god posao da jeste, bilo kakav, i u skladištu ili bilo šta, šta ja kažem, mene ništa ne bi bilo sram raditi. Dapače. Ja da sam bio u situacija da sam nezaposlen, ja bi, evo danas u Hrvatskoj ne radi samo onaj koji neće da radi. Prema tome, ovaj, mi imamo kao nešto nezaposlenih, zato šta se neće zaposliti. Znači, ja bi, ja sam do popodne u stanju naći posao, prema tome (smijeh). Ja sam njima kaza, naravno, onda je bila i malo teža situacija, ja sam reka, važno je da, ali morate s čovjekom razgovarat dugo. Morate ga, doslovno ga morate kao psiholog rastaviti i onda ga ponovno složiti (smijeh), jel. Znači, ovaj, jer to ne ide u jedan dan, to ide kroz čitavi razgovor i dobro, ti ljudi su se uglavnom poslije uspjeli zaposliti i ovaj i profunkcionirali normalno, jel.

Smatrate li da je država dobro organizirala mogućnosti skrbi za oboljele od PTSP-a?

Država, ne može država napraviti sve, možda je, možda je trebala i više, ali mi uvijek zamišljamo državu kao neku svemoguću koja rješava sve (smijeh). Nijedna država to nije niti nijedna vlast nije apsolutna, jel. Često, recimo, ljude koji su na vlasti kritiziraju radi ovoga, niko nema apsolutnu vlast, svak zapravo mora imati neki bačans. Vlast je inače nešto što je nezahvalno.

Smatrate li da je sudjelovanje u ratu imalo utjecaja na poslijeratne teške bolesti i visoku smrtnost relativno mlade braniteljske populacije? Na čemu temeljite takav stav?

Je, je, je, je, je, je, sigurno. Velikog broja ljudi koji se nisu mogli s time nosit, jel. Koji se nisu mogli s time nosit, do toga, mislim da, velika je doza, naročito karcinoma i tako dalje. Mislim da je većina bolesti koje čovjek ima je zapravo uvjetovana psihičkim stanjem, jel. Ili da psihčko stanje barem doprinosi, ako je loše da doprinosi, ovaj, pogoršanju toga svega skupa.

Što za Vas predstavlja podatak da je više od 4000 ratnih veterana počinilo suicid u razdoblju od ni 30 godina od završetka ratnog sukoba?

Ima tu, znate, ima tu razloga, jer šta kažem, jer, ljudi su možda imali i nerealna očekivanja za vrijeme rata, jel. Poput male djece. Ja sam to njima objašnjava. Znači, nakon rata, kažu oni 'kako su partizani, oni su stavili svoje'. Ja govorim 'tebe je, partizani kad su bili u šumi onda je neka vlast koja nije bila njihova bila u gradovima. I kad su oni došli u gradove, ta je vlast pobigla i oni nisu imali koga stavit, nego one svoje taman bili najgluplji. A ovde situacija nije takva', ja govorim 'u gradovima je vlast koja je ka naša. I sad ti kad se vratiš, ti si njima višak, jer oni su sad rukovodioci ovo ono, a ti bi ka tia neke zasluge, ovo ono. 'Prema tome, prvo šta će napraviti', a to sam ja još '93. govorio, 'a to je da će vas proglasiti ludima i onda će vas nastojati maknut'.

Kako gledate na današnji međunarodni položaj Republike Hrvatske, odnosno članstvo u NATO savezu i EU?

Pa mislim da je Europska Unija jako doprinijela Hrvatskoj. Tako da je, u usvajanju određenih vrijednosti i kriterija koje nosi sa sobom. Zbližavanju, jel. Znači, meni izuzetno znači da ja mogu sist u auto i da mogu otići, ne znam, u Italiju i da me niko ništa ne pita, jel.

Što mislite o današnjem stanju u Oružanim snagama RH?

Pa mislim da je... naravno uvijek trebate sagledati to u nekom kontekstu vremena. Mislim da je dugo vremena naša vlast živjela u iluziji, koja inače se širila kroz Evropsku Uniju, da kao rata više neće biti, jel. Jer zapravo nema smisla ratovati, ako nemaš više ni granica, jel. Ko meni sad brani da ja odem živiti u Padovu, jel, ovaj, ako mi tamo paše. Prema tome ovaj (smijeh), samim tim, to je bila jedna iluzija, međutim, jer Europska Unije nije čitav svijet, jel. Prema tome i tu se vrlo brzo mogu i stvari i promijeniti. Tako da je, mislim da nije bilo dobro šta je ukinut vojni rok. Trebalo ga je napraviti možda drugačije. Možda ako je to primjerice ili kroz obrazovni sustav. Ali, recimo, ljude morate, jer gledajte, čovjeka ćete lako naučiti pucati iz puške, zato je

potrebno par sati, da mu vi pokažete kako se rastavlja, sastavlja, kako se nišani, i tako dalje, znači čovjek prosječne inteligencije će to naučit. Međutim, osnovni problem koji sam ja primijetio za vrijeme Domovinskog rata šta ljudi ne razumiju vojsku kao organizaciju. A vojska da bi bila uspješna, ona

mora djelovati kao organizacija, jel. I ovaj, sad da ne spominjem imena, kad mene pomoćnik zapovjednika pukovnije zove, za topništvo, zove i kaže 'ja naređujem to', 'ma ne moš ti naređivat, ti si pomoćnik zapovjednika, ti savjetuješ zapovjednika, a naređuje zapovjednik ili dozapovjednik'. Prema tome, uopće o ustroju vojske, ljudi moraju znat kako je ona ustrojena, kako je organizirana, da bi znali gdje se oni u tom mehanizmu mogu nać na bilo kojem mjestu, jel. Tako da, imate jako puno stvari, i to je ono šta ja isto zamjeram, šta ja mislim da je isto iz političkih razloga sukoba, ne znam, predsjednika i premijera da recimo naši nisu dali obuku za Ukrajince. Mi imamo šta naućit Ukrajince. Mi ih sigurno imamo šta naućit, bez obzira šta se neke, šta se naravno, kako ide vrijeme, i tehnologija oružanih sredstava se promijenila. Prije nije bilo dronova, sad ih imate, prije nije bilo inteligentnog streljiva, sad ga imate, znaći ima puno tih nekih novih elemenata, međutim, mi smo mogli njih sigurno jako puno naućit, zato šta smo mi bili, pogotovo '91. u izuzetno nepovoljnoj situaciji i šta, ovaj, i šta smo uspjeli organizirat vojsku i da mi nismo uspjeli organizirat vojsku, mi ne bi nikad oslobodili Hrvatsku. Problem koji ja vidim kod njih je zapravo problem šta je mentalni sklop ukrajinskog zapovjednog kadra isti kao i mentalni sklop Rusa. I oni su zapravo, oni se gađaju artiljerijom i onda im fali streljiva, jel. Ali... mi smo bili u situaciji (smijeh) da mi artiljerije nismo imali, a da smo se ipak uspjeli obranit jel.

Je li odluka o ukidanju obaveznog služenja vojnog roka bila ispravna? Objasnite.

Nije bila. Nije bila isprav(na), nije bila mudra. Dobro je da vi ljude oslobodite bilo kakve obaveze. Ako je, vojni rok u kome će neki vojnik neće naućit ništa, taj sigurno ne treba. Znaći, mi moramo shvatit šta mi ljude želimo naućit i ovaj i, to nije samo vojni rok, znaći to treba ubaciti kroz edukativne, a sigurno mora proć neki, možda ljetni kamp, petnaest, mjesec dana. Jel. Međutim, ljude morate obućit, vi morate imat spremne ljude zato šta, rata je uvijek bilo, i uvijek će ga bit.

Evo time se zapravo nadovezujemo na sljedeće pitanje: Je li po Vama bolje za mlade ljude i državu da se uvede obavezno služenje vojnog roka? Ako da, objasnite zašto i koliko bi ono trebalo trajati.

Pa, ljude treba educirat. Mislim da nekakav klasični vojni rok kao što je bio onaj u bivšoj Jugoslaviji da ti godinu dana stojiš i ne radiš ništa, on je van pameti. Prema tome, ljudima se danas treba kroz sustav obrazovanja dosta toga naučit i trebalo bi, recimo, možda jednu godinu, dvi godine, preko ljeta, neki ljetni kamp napraviti da bi se ljudi možda i zabavili, jel. I, i, ovaj, ali bi naučili o funkcioniranju vojske, jel. Znači, neki ljetni kamp ili ovako nešto, nego klasično služenje vojnog roka, nema smisla. Međutim, danas, mi, jer gledajte, u ratu nije stvar u tome da vi samo znate rukovat s oružjem koje vi imate u rukama, nego kad neprijatelj tamo s druge strane ima, ne znam, protuavionac, recimo, Oerlikon od 20 mm, vi morate znat šta on s njim može napraviti. Pazite, vi morate znat da, recimo, na ovom našem terenu, jel, u, kad ste vi dole, a tenk je negdi gori, ako se on ne nakrivi ovako, ne može spustiti cijev ispod neke razine. Tako da, ovaj, znači morate, s druge strane, ne morate vi znat voziti tenk, ali vi kad vidite s druge strane, tko je zapovjednik, jel, tko će biti zapovjednik voda, kad vidi s druge strane, recimo, tri tenka, on mora znat, oni neće naastupiti, ništa napraviti, mimo načela upotrebe oklopno-mehaniziranih snaga. A onda ti moraš znat ta načela jer onda znaš šta, šta oni spremaju. Znači, bitno je da znaš pročitati jer recimo na bojištu, malo toga se vidi, ali sve se čuje, jel. Ti tačno, recimo Oluja, ja tačno znam, kad idemo tamo i kad neko puca na nas, ja ne samo da znam da se on nalazi, nego znam i

koliko on zna o tom oružju koje drži u ruci i koliko ga je strah. Jer ako netko sa kilometra udaljenosti prema vama puca iz automatske puške rafalno, taj će prije nego šta mu dođete na neku daljinu koja može biti po vas opasna, taj će pobić (smijeh).

Evo, zaključno još samo nekoliko pitanja: Kakav je danas Vaš odnos, kakvi su Vaši osjećaji prema razdoblju Domovinskog rata?

Dobro, mislim da je to... prvo, moram reći da sam recimo, sigurno bi rat sa mnom i bez mene završio kako je završio, jel. Ali ipak ja sam ponosan da imam taj neki svoj doprinos u tome, jel. Koliko god je taj, ono što se kaže kap u moru, jel.

Možete li usporediti odnos javnosti, društva ili pojedinaca prema braniteljima u vrijeme rata i danas?

Pa dobro, danas... poslije rata je dosta generirana jedna negativna slika o braniteljima, jel. To su, ne znam, problematični pijančine, i tako dalje. Zašto, ljudi koji su *de facto* dezertteri, mislim ja razumijem da se netko može i bojati, jel, ali ljudi koji su *de facto* dezertteri, recimo, ovaj, mislim nemam ništa protiv njih, ali takvi ljudi će naravno, ako smo svi mi problematični tipovi,

avanturisti, kriminalci i tako dalje, onda je sasvim normalno da on nije bio s takvima jer je on fin i uljuđen čovjek, jel (smijeh).

Je li danas Hrvatska onakva država kakvom ste ju zamišljali tijekom rata? Što biste eventualno promijenili, što bi moglo biti bolje?

Pa šta se mene tiče, je. Prema tome, važna je, mislim, Hrvatska, ja nisam zamišljao da će bit ne znam zemlja dembelija u kojoj će ne znam kolači rast sa stabla. Prema tome (smijeh) u nekakvim realnim okvirima, ona i jeste ono što treba i mislim da, kad se generalno uzme i kad se gleda, recimo, pogotovo ovaj period od 30 godina, da Hrvatska u svakom smislu kao država napreduje.

Da je danas 1991., biste li sve ponovili ili biste možda nešto promijenili u svojoj odluci?

Sve bi ponovio.

Postoji li nešto što biste željeli dodati o procesu poslijeratne tranzicije Vas kao ratnog veterana, a nismo obradili u ovom intervjuu? Postoji li još nešto o čemu bismo trebali razgovarati, a nismo pokrili ovim razgovorom?

Nema ništa posebno. Nisam ja s time opterećen (smijeh).

Što mislite o ovako strukturiranom intervjuu i postavljenim pitanjima kojima nije bio fokus na samom ratu nego na tranziciji vas kao veterana u civila?

Ne znam koja vam je svrha toga, ali nije ni moje da se bavim s tim (smijeh).